

**ZAŠTITA PRAVA
U OBLASTI RADA**
Zbornik radova

УНИВЕРЗИТЕТ УНИОН
У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Б И Б Л И О Т Е К А

Beograd
2007.

01-4593

**ZAŠTITA PRAVA
U OBLASTI RADA
Zbornik radova**

Izdavač

IP "Glosarijum"

Beograd

Rige od Fere 12

Tel./faks 011/2182-163

E-mail: glosarijum@glosarijum.com

Za izdavača

Milan Žamac

direktor

Urednik

Katica Bobar

Kompjuterska obrada

Vesna Stanić

Štampa

"Glosarijum", Beograd

Tiraž:

300 primeraka

ISBN 978-86-81839-65-2

SADRŽAJ

Prof. dr Zoran IVOŠEVIĆ	
Rešavanje sporova u oblasti rada- - - - -	5
Snežana ANDREJEVIĆ	
Postupak pred prvostepenim, drugostepenim i najvišim sudom - - - - -	36
Dejan KOSTIĆ	
Mirno rešavanje radnih sporova na osnovu Zakona o mirnom rešavanju radnih sporova- - - - -	65
Jablan OBRADOVIĆ	
Zaštita prava u oblasti rada – prava zaposlenih kod poslodavca u stečaju - - - - -	80
Mirjana RAŠIĆ	
Zaštita prava iz radnog odnosa u upravnom sporu - - - - -	96
Gordana AJNŠPILER-POPOVIĆ	
Radni sporovi u stečajnom postupku- - - - -	115
Prof. dr Zoran IVOŠEVIĆ	
Individualni sporovi iz radnih odnosa u opštem režimu sudske zaštite - - - - -	127
Milan IVOŠEVIĆ	
Sporovi povodom diskriminacije zaposlenih i lica koja traže zaposlenje - - - - -	149
Prof. dr Leposava KARAMARKOVIĆ	
Odgovornost zaposlenog za štetu koju prouzrokuje poslodavcu - - - - -	160
Borivoje ŽIVKOVIĆ	
Neke dileme u sporovima povodom viška zaposlenih - - - - -	173
Snežana ANDREJEVIĆ	
Otkaz ugovora o radu u praksi Vrhovnog suda Srbije - - - - -	197
Dragiša SLIJEPČEVIĆ	
Otkaz ugovora o radu zbog stečaja - - - - -	212

Mikica MARKOVIĆ	
Interna zaštita državnih službenika i nameštenika -----	226
Gordana VIĆENTIJEVIĆ	
Zapošljavanje lica koja su ostvarila prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i njihova zaštita -----	243
Prof. dr Nebojša ŠARKIĆ	
Mladen NIKOLIĆ	
Izvršenje odluka iz radnih sporova -----	255

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

331 . 109. 6 (497 . 11) (082)

347. 9 : 331 (497 . 11) (082)

ZAŠTITA prava u oblasti rada: zbornik
radova / [urednik Katica Bobar] . – Beograd

: Glosarijum, 2007 (Beograd :

Glosarijum) . – 269 str. ; 24 cm

Tiraž 300 . – Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-81839-65-2

a) Radni spor – Srbija – Zbornici b)

Radnici – Pravna zaštita – Srbija – Zbornici

COBISS.SR-ID 139580940

Z a k l j u č a k

Izmenama zakonskih propisa data je mogućnost zapošljavanja lica koja su ostvarila i koriste prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Kako za sve zaposlene, pa i ova lica kada steknu to svojstvo, postoji obaveza uplate doprinosa za obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje, na osnovu kojih se ostvaruju prava iz istog, to se nametnula potreba da se reši pitanje ponovnog ostvarivanja prava. Zakon o radnim odnosima i Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju regulisali su to pitanje kao mogućnost zapošljavanja samo starosnih penzionera i mogućnost ponovnog određivanja visine penzije po prestanku zaposlenja. Ovo pravo dakle nemaju korisnici invalidske i porodične penzije.

Kada u toku zaposlenja nastane spor sa poslodavcem iz radnog odnosa ili u vezi sa radnim odnosom na raspolaganju su im sva pravna sredstva kao i ostalim zaposlenima.

Najčešće se sa poslodavcima spore oko isplaćenih zarada i uplaćenih doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, a veoma retko zbog prestanka zaposlenja zbog otkaza ugovora o radu od strane poslodavca i uglavnom nisu zainteresovani da vode sporove radi vraćanja na posao. Imaju pravo na ponovno određivanje visine penzije ako su posle penzionisanja radili najmanje jednu godinu, odnosno dvanaest meseci.

Prof. dr Nebojša ŠARKIĆ*
Mladen NIKOLIĆ**

IZVRŠENJE ODLUKA IZ RADNIH SPOROVA

Uvodne napomene

Zaposleni kome je poslodavac uskratio ili povredio prava koja on ima u vezi sa radom, može ta prava ostvariti neposredno obraćajući se poslodavcu, može ih (određena) ostvariti u skladu sa procedurom koju predviđa Zakon o mirnom rešavanju radnih sporova preko Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova ("Službeni glasnik RS" 125/04) ili ih može ostvariti preko nadležnog (opštinskog) suda u parničnom postupku – radnom sporu.

U ovom referatu u prvom delu biće reči o vrstama kondemnatornih zahteva i postupku izvršenja odluka donetih od strane suda (koje su postale izvršne) u kojima je kondemnatorni zahtev usvojen, dok će u drugom delu biti reči o postupku rešavanja spo-

* Prof. dr Nebojša Šarkić, Fakultet za poslovno pravo, Beograd.

** Mladen Nikolić, sudija Trgovinskog suda u Beogradu.

ra pred nadležnim telima Agencije i domašaju sporazuma i rešenja kao krajnjem rezultatu tog postupka.

I

Zaposleni u radnom sporu pred sudom može prema poslodavcu istaći zahtev za plaćanje u novčanom iznosu, po više osnova. Novčana potraživanja mogu se ticati neisplaćene zarade, naknade zarade, regresa, nagrada, prevoza, toplog obroka, dnevnica, naknada za odvojeni život, zatim štete (kako materijalne tako i nematerijalne).

Nenovčani zahtevi su najčešće oni kojima se traži vraćanje na rad ili raspoređivanje na odgovarajuće radno mesto, kao i izricanje zabrane poslodavcu da povređuje ili uskraćuje garantovana prava koja imaju zaposleni, odnosno određene kategorije zaposlenih (maloletna lica, žene, trudnice), a tiču se noćnog rada, rada u posebnim uslovima ili zabrana poslodavcu da uskraćuje zagaranтована prava bilo kog zaposlenog (propisano trajanje radnog vremena, odmor u toku nedelje, odmor u toku radnog vremena, godišnji odmor). Takođe, može biti reči o zahtevima za obezbeđenje HTZ opreme koja je neophodna i propisana za određenu vrstu poslova i određena radna mesta.

Odluke suda kojima je navedeni zahtev usvojen i koje postanu izvršne uglavnom su i podobne za izvršenje.

Po proteku paricionog roka, ukoliko poslodavac nije postupio po pravnosnažnoj sudskoj odluci, zaposleni u svojstvu izvršnog poverioca stiče pravo da protiv poslodavca kao izvršnog dužnika pred nadležnim sudom pokrene izvršni postupak, radi ostvarenja svog potraživanja koje mu je dosuđeno sudskom odlukom.

Prethodno će izvršni poverilac, ukoliko se predlog za izvršenje podnosi sudu koji o potraživanju nije odlučivao u prvom stepenu, izvršnu ispravu (koja mora biti u izvorniku ili overenom prepisu) snabdeti potvrdom izvršnosti (član 50. stav 1. ZIP).

Zavisno od vrste potraživanja o kome je odlučeno u radnom sporu navešćemo načine i sredstva izvršenja putem kojih se potraživanje prinudno ostvaruje u izvršnom postupku, ali i rokove u kojima se zavisno od vrste potraživanja mora pokrenuti izvršni postupak.

Vraćanje zaposlenog na rad

Prvo ćemo, zbog toga što je reč o pravu koje je najznačajnije za zaposlenog, kao i zbog toga što iz tog prava proističu i sva ostala prava zaposlenog, navesti (objasniti) kako se sprovodi izvršenje radi vraćanja zaposlenog na rad ili odluka kojom je naloženo raspoređivanje na odgovarajuće radno mesto. Postupak je posebno izdvojen u Zakonu o izvršnom postupku ("Službeni glasnik RS" 125/04 u daljem tekstu ZIP), u delu IV, glava V, čl. 227-229. navedenog Zakona.

Mesno je nadležan opštinski sud na čijem se području nalazi sedište poslodavca. Treba istaći da se sedište poslodavca često neće podudarati sa područjem gde je zaposleni radio. Naime, vraćanje zaposlenog na rad, ili raspoređivanje na odgovarajuće radno mesto, ne sprovodi se u izvršnom postupku fizičkim vraćanjem zaposlenog na njegovo radno mesto (kancelarija, proizvodna hala, škola i sl.), nego se izvršenje sprovodi izricanjem i po potrebi naplatom novčane kazne poslodavcu, ali i odgovornom licu.

Odmah ćemo ukazati da ZIP u članu 229. stav 1. uvodi novinu u odnosu na prethodno važeće Zakone o izvršnom postupku, time što, kao izvršnog dužnika u ovoj vrsti izvršenja, uvodi i odgovorno lice. Naime, ovde dolazi do odstupanja od pravila da se izvršenje određuje samo prema onom licu koje je bilo stranka u parničnom postupku i kao takvo označeno kao izvršni dužnik u izvršnoj ispravi, odnosno prema licu na koje je prešla obaveza iz izvršne isprave (vidi član 37. ZIP). Zakon u pomenutoj odredbi iz člana 229. stav 1. proširuje dejstvo izvršene isprave pored poslodavca koji je bio stranka u parničnom postupku (jer je zaposleni kao tužilac od njega zahtevao vraćanje na rad) i na odgovorno lice. Pravo je izvršnog poverioca da predloži novčano kažnjavanje i poslodavca i odgovornog lica, iako ovaj drugi nije bio stranka u parnici. Na ovaj način želela se pojačati efikasnost u izvršenju sudskih odluka ove vrste, jer su često upravo odgovorna lica (najčešće direktor) iz različitih razloga, koristeći svoj položaj onemogućavala vraćanje zaposlenog na rad i pored izricanja novčane kazne poslodavcu, u izvršnom postupku. Sada, odgovorno lice osim što može biti i krivično odgovorno zbog izvršenja krivičnog dela ne vraćanja radnika na rad (zbog čega mu može biti izrečena odgovarajuća ka-

zna), može dodatno biti i novčano kažnjeno u izvršnom postupku i time pretrpeti još jedan vid sankcije.

Pre nego što nešto kažemo o samom izricanju novčane kazne poslodavcu i odgovornom licu, te naplati kazne, važno je istaći još jednu novinu iz člana 228. ZIP, a koja se tiče roka u kome se može podneti predlog za izvršenje. Sada taj rok iznosi 30 dana od dana kada je izvršni poverilac stekao pravo da predlog podnese. Pravo da se podnese predlog za izvršenje stiče se onog dana kada je odluka o vraćanju zaposlenog na rad postala izvršna. Veoma je važno, a zbog ovog kratkog roka od 30 dana, da zaposleni ili njegov punomoćnik u sudu blagovremeno proverava, da li su se i kada stekli uslovi da se na odluku suda stavi potvrda izvršnosti. Rok prema ranije važećim zakonima o izvršnom postupku iznosio je 6 meseci i do skraćenja roka došlo je zbog prirode radnog spora, koji je hitan i logične zainteresovanosti zaposlenog da što pre ostvari svoje potraživanje koje mu je dosuđeno izvršnom sudskom odlukom i vrati se na radno mesto. Postoje zamerke i sindikata i dela stručne javnosti da je rok od 30 dana ipak suviše kratak.

Posledica prekoračenja navedenog roka jeste, da će sud po službenoj dužnosti predlog za izvršenje odbaciti kao neblagovremen, s obzirom da je reč o zakonskom roku (posledica je prekluzija).

Kako se pod vraćanjem na rad zaposlenog podrazumeva njegova potpuna reintegracija na radno mesto na koje po odluci suda treba da se vrati (dakle kontinuirano ostvarenje svih prava u vezi sa radom, kao i obaveza), a ne samo kao što smo već naveli fizičko vraćanje u kancelariju ili proizvodnu halu, to se izvršenje sprovodi novčanim kažnjavanjem poslodavca i odgovornog lica.

Sam postupak novčanog kažnjavanja se sprovodi u skladu sa odredbama člana 45. ZIP. Postoji još jedna novina u članu 229. stav 2. istog zakona, a to je da se postupak više ne okončava onda kada ukupni iznos izrečene kazne dostigne desetostruki iznos prve izrečene kazne, nego se sada postupak ponavlja sve dok izvršni dužnik ne ispuní svoju obavezu.

Prema odredbi člana 45. stav 1. ZIP novčana kazna prema pravnom licu može se izreći u iznosu od 30.000,00 din. do 1.500.000,00 din., a prema fizičkom licu od 3.000,00 din. do 150.000,00 din. Obaveza je suda da pre izricanja novčane kazne

(dakle i pre donošenja rešenja o izvršenju) omogući izvršnom dužniku da se izjasni, što podrazumeva da će se predlog za izvršenje dostaviti izvršnom dužniku. Ovo je neophodno iz razloga da bi sud doneo pravilnu odluku o visini novčane kazne koju će izreći imajući u vidu raspon prve kazne koju propisuje Zakon i prava izvršnog poverioca da odmah predloži i najviši iznos kazne, kao i obavezu suda da pre donošenja rešenja kojim izriče novčanu kaznu (svaki put) vodi računa pri odmeravanju visine kazne o materijalnim prilikama izvršnog dužnika, te značaju radnje koju mora obaviti.

Sredstvo izvršenja radi naplate novčane kazne opredeljuje u svom predlogu izvršni poverilac i to mogu biti sva ona sredstva koja su taksativno nabrojana u članu 42. stav 2. ZIP. Najčešće će to prema poslodavcu biti prenos sredstava koja se vode na računu kod banke, a prema odgovornom licu, prenos novčanog potraživanja (na zaradi odgovornog lica) ili prodaja pokretnih stvari. Naplatu novčane kazne vrši sud po službenoj dužnosti, a troškove nastale izricanjem i izvršenjem iste snosi izvršni dužnik. Iznos novčane kazne se uplaćuje u korist posebnog računa Republike Srbije kao poseban (vanredan) prihod budžeta. Zbog navedenog, novčanu kaznu treba razlikovati od sudskih penala, s obzirom da se sudski penali u izvršnom postupku naplaćuju u korist izvršnog poverioca. Primetićemo, da u slučaju kada se kao izvršni dužnik pojavljuje Republika Srbija, dolazi do apsurdne situacije u kojoj se novčana kazna koja se naplaćuje od izvršnog dužnika, uplaćuje ponovo u korist istog, ali samo na drugi račun.

Pravo je zaposlenog – izvršnog poverioca, koji je podneo predlog da bude vraćen na rad, da zatraži od suda i donošenje rešenja kojim će odrediti da mu izvršni dužnik isplati na ime zarade mesečne iznose dospele od pravnosnažnosti presude do ponovnog vraćanja na rad i odredi izvršenje radi naplate utvrđenog iznosa. Na ovaj način zakon proširuje dejstvo izvršne isprave kojom je naloženo vraćanje zaposlenog na rad. Sud je ovlašćen da u izvršnom postupku na predlog izvršnog poverioca odredi isplatu novčanog iznosa i izvršenje radi naplate istog iznosa, iako takav nalog nije sadržan u izvršnoj ispravi. Navedeni predlog izvršni poverilac može staviti, kako u inicijalnom predlogu za izvršenje, tako i naknadno, sve do okončanja izvršnog postupka. Izvršni poverilac je taj koji će u predlogu opredeliti sredstvo izvršenja radi naplate zarade.

Naknada (visina) mesečne zarade određuje se u iznosu koji bi zaposleni ostvario da je bio na radu u konkretnom periodu (izvršni poverilac nema pravo na zakonsku zateznu kamatu). Ukoliko zaposleni nije u mogućnosti da pribavi izveštaj o visini zarade koju bi ostvario i opredeli je u predlogu, sud će izveštaj pribaviti od poslodavca.

Ukoliko bi se okolnosti od donošenja rešenja o isplati zarade izmenile (npr. izvršni poverilac zasnovao radni odnos kod drugog poslodavca) sud može na predlog izvršnog dužnika rešenje staviti van snage.

Naplata novčanog potraživanja

Novčano potraživanje dosuđeno izvršnom odlukom suda zaposlenom po bilo kom osnovu, sprovodi se u skladu sa odredbama dela III ZIP, a zavisno od toga koje je sredstvo izvršenja opredelio izvršni poverilac. Na raspolaganju mu stoje sva sredstva iz člana 42. stav 2. ZIP a to su: prodaja pokretnih stvari, prodaja nepokretnosti, prenos novčanog potraživanja, prenos potraživanja za predaju pokretnih stvari ili nepokretnosti, unovčenje drugih imovinskih prava, prenos sredstava koja se vode na računu kod banke, prodaja akcija i prodaja udela u privrednim subjektima (društvima).

Najčešće će to u praksi biti, prenos sredstava koja se vode na računu izvršnog dužnika kod banke. Ovo posebno u situaciji ako poslodavac (privredno društvo ili neka ustanova) normalno posluje i ima sredstava na svom računu. U ovom slučaju predlog za izvršenje treba da sadrži, osim podataka iz člana 49. ZIP i matični, kao i PIB broj izvršnog dužnika, te naziv banke i broj računa izvršnog dužnika. Ukoliko navedene, dodatne podatke, iz bilo kog razloga izvršni poverilac ne može da pribavi, predlog za izvršenje može podneti i bez njih (shodna primena člana 243. ZIP), te će ih sud na predlog izvršnog poverioca pribaviti od izvršnog dužnika ili od organa za prinudnu naplatu. Po zahtevu izvršnog poverioca nakon podnošenja predloga organ za prinudnu naplatu je dužan da mu i sam dostavi navedene podatke.

Izvršenje na sredstvima na računu izvršnog dužnika kod banke sprovodi se pre pravnosnažnosti rešenja o izvršenju u skladu sa odredbama čl. 54, 198, 199. i 200. ZIP. Mesno je nadležan sud na

čijem se području nalazi sedište banke ili dr. finansijske organizacije kod koje se vodi račun izvršnog dužnika ili sud na čijem se području nalazi organizacioni deo banke ili finansijske organizacije kod koje se vodi račun izvršnog dužnika. Pravo izbora nadležnosti (po sedištu banke ili njenog organizacionog dela) ima izvršni poverilac.

Navedeno sredstvo izvršenja je najefikasnije, pod uslovom da na računu izvršnog dužnika ima sredstava i izvršenje se sprovodi u veoma kratkom vremenskom periodu, potpunim namirenjem izvršnog poverioca. Sud istovremeno dostavlja rešenje o izvršenju sa nalogom da banka postupi po istom, kako strankama tako i organu za prinudnu naplatu.

Ukoliko izvršni poverilac u postupku izvršenja ostvaruje potraživanje po osnovu izvršne isprave kojom se poslodavcu – izvršnom dužniku nalaže plaćanje povremenih davanja koja dospevaju u određenim vremenskim razmacima (novčana renta) onda se izvršenje na računu izvršnog dužnika sprovodi u skladu sa odredbom člana 201. ZIP. Na osnovu jednog rešenja o izvršenju, organ prinudne naplate nalaže banci kod koje se vodi račun izvršnog dužnika da bez ponovnog zahteva vrši isplatu povremenih davanja po dopelosti svakog pojedinačnog davanja.

Sva novčana sredstva na računu poslodavca mogu biti predmet izvršenja i u pogledu tih novčanih sredstava nema ograničenja, niti izuzimanja od izvršenja.

Ukoliko na računu poslodavca – izvršnog dužnika nema novčanih sredstava ili je njihov priliv nedovoljan da bi se namirilo potraživanje izvršnog poverioca izvršenje je moguće sprovести na pokretnim stvarima izvršnog dužnika.

Mesno je nadležan sud na čijem se području nalaze pokretne stvari, stim, da ukoliko u predlogu nije naznačeno mesto gde se stvari nalaze, za odlučivanje o predlogu je nadležan sud po sedištu izvršnog dužnika. U ovom drugom slučaju može se desiti da samo izvršenje (izvršne radnje) sprovodi drugi sud (gde se nalaze pokretne stvari), a ne sud dozvole izvršenja (vidi član 53. stav 5. ZIP).

Izvršenje se sprovodi popisom, procenom i prodajom pokretnih stvari, te namirenjem izvršnog poverioca iz iznosa dobijenog prodajom. Predmet popisa i prodaje mogu biti sve pokretne stvari poslodavca – privrednih društava, što uključuje i sva osnovna sre-

dstva za rad (mašine, repromaterijal i sl.). Izuzetak postoji u slučaju kada se kao izvršni dužnik pojavljuje država za obaveze MUP-a, ili vojske) i tada u smislu člana 42. stav 7. ZIP predmet izvršenja ne mogu biti oružje i oprema namenjeni odbrani i bezbednosti države.

S obzirom da se u praksi često dešava da više zaposlenih, u svojstvu izvršnog poverioca prema istom poslodavcu – izvršnom dužniku, predlažu izvršenje na pokretnim stvarima, oni se u skladu sa članom 89. ZIP namiruju onim redom kojim su stekli založno pravo (sudsko založno pravo se stiče momentom potpisivanja zapisnika o popisu stvari od strane sudskog izvršitelja), a ukoliko je reč o izvršnim poveriocima istog reda (istovremeno stekli založno pravo) u slučaju da se ne mogu namiriti u celosti, namiruju se srazmerno prema iznosima svojih potraživanja.

U poslednje vreme kao sredstvo izvršenja, naročito u slučaju kada se kao izvršni poverioci pojavljuju veće grupe zaposlenih prema istom poslodavcu – izvršnom dužniku (koji najčešće ima problema u poslovanju) kao sredstvo izvršenja pojavljuje se i prodaja nepokretnosti.

Navedenim sredstvom izvršenja (u kom slučaju je mesno nadležan sud na čijem se području nalazi nepokretnost), izvršenje se sprovodi: zabeležbom rešenja o izvršenju u javnu knjigu, utvrđivanjem vrednosti nepokretnosti, prodajom nepokretnosti i namirenjem izvršnog poverioca iz iznosa dobijenog prodajom.

Predmet izvršenja mogu biti nepokretnosti koje su upisane u javnu knjigu, ali i one koje nisu upisane u javnu knjigu. U ovom drugom slučaju izvršenje se sprovodi u skladu sa čl. 152. i 153. ZIP. Sam postupak se tada produžava, stim što treba istaći, da je Zakon propisao obavezu izvršnog dužnika ili nadležnog organa da u smislu člana 153. st. 4. i 5. ZIP dostave isprave koje su dokaz o vanknjižnoj svojini izvršnog dužnika. S obzirom da u Srbiji mnoge nepokretnosti na kojima pravo raspolaganja i korišćenja imaju različiti oblici privrednih društava, nisu upisane u javne knjige, pomenuta odredba olakšaće postupak izvršenja, a time i namirenja potraživanja.

Svaka nepokretnost poslodavca može biti predmet izvršenja i tu nema ograničenja i izuzimanja, osim opet u slučaju iz člana 42. stav 7. ZIP tj. kada su u pitanju objekti namenjeni odbrani i bezbednosti države.

Preostala sredstva izvršenja iz člana 42. stav 2. ZIP se ređe u praksi pojavljuju u predlogu za izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja zaposlenog, ali treba primetiti da će prodaja akcija i prodaja udela u privrednim subjektima (d.o.o.) sigurno u budućnosti se pojaviti u većem broju. Posebno u slučaju kada izvršni dužnik – poslodavac ima problema u svom poslovanju (nema priliva na računu kod banke), a poseduje akcije ili udele u nekom drugom privrednom društvu.

Izvršni poverilac ima pravo da u predlogu za izvršenje radi ostvarivanja novčanog potraživanja predloži i više sredstava izvršenja, stim što je tada potrebno da naznači redosled po kome će sud postupati. Sud može po službenoj dužnosti ili po predlogu stranke ograničiti izvršenje samo na neka od predloženih sredstava, ako su dovoljna za namirenje (vidi član 8. ZIP).

Druge vrste potraživanja

Pojedinim odlukama suda se poslodavcu izdaju nalozi ili zabrane (da npr. omogući zaposlenom korišćenje odmora u toku radnog vremena, da maloletno lice, žene ili trudnice obavljaju određene vrste poslova ili da rade noću). Po svojoj prirodi nalozi i zabrane su takve da ih može izvršiti samo izvršni dužnik – poslodavac. Kada se izvršni dužnik ponaša protivno obavezi da ne čini određene radnje ili da trpi preduzimanje određene radnje, izvršenje se sprovodi izricanjem i naplatom novčane kazne u skladu sa pomenutim odredbama člana 45, a u vezi čl. 217. i 218. ZIP.

U ovom slučaju novčano kažnjavanje se sprovodi samo prema poslodavcu, a ne i prema odgovornom licu. Primetno je da su navedene vrste sporova pa time i odluka retke, s obzirom da je reč o pravima zaposlenih koja su izričito zagarantovana Zakonom. Ukoliko ih poslodavac krši i ne poštuje, snosi i posledice odnosno mere koje prema njemu preduzima inspekcija rada.

U određenom broju slučajeva radnik može tražiti poništaj odluke o raspoređivanju. Ovakav zahtev podnosi se sudu u slučaju da je poslodavac rasporedio radnika na poslove koji ne odgovaraju njegovoj stručnoj spremi i radnoj sposobnosti. Radna sposobnost može biti pogrešno utvrđena zbog određenih zdravstvenih nedostataka radnika ili naprosto iz šikanoznog odnosa poslodavca.

Ukoliko radnik uspe u sporu sudskom odlukom se poništava odluka o raspoređivanju, a poslodavac obavezuje da radnika vrati na ranije radno mesto ili da ga rasporedi u skladu sa njegovim kvalifikacijama i radnom sposobnošću. Može zahtevati i isplatu razlike zarade kao i uplatu pripadajućih doprinosa ukoliko su poslovi na koje je bio raspoređen niže vrednovani.

U izuzetno malom broju slučajeva zakonodavac je predvideo posebnu proceduru prilikom zasnivanja radnog odnosa. To su po pravilu poslovi sa posebnim svojstvima zaposlenog. Kandidat koji je nezadovoljan odlukom o izboru može tražiti poništaj takve odluke iz razloga nezakonitosti procedure ili ukoliko izabrani kandidat ne ispunjava uslove koji su oglašeni. Svoj pravni interes bazira na činjenici da će u ponovljenom konkursu možda on biti izabran. Sud može naložiti samo ponavljanje postupka u slučaju greške u proceduri, a može poništiti i odluku o izboru ako utvrdi da izabrani kandidat nije ispunio uslove. Odluka se može sprovoditi po odredbama ZIP-a o izvršenju radnje koje može sprovesti samo izvršni dužnik (čl. 217. i 218. u vezi člana 45).

U pogledu rokova za pokretanje postupka izvršenja, kada je reč o novčanim potraživanjima ili nenovčanim potraživanjima (osim vraćanja na rad i raspoređivanja na odgovarajuće radno mesto), važi rok iz člana 379. stav 1. ZOO i iznosi 10 godina, a računa se od momenta izvršnosti odluke uz dodatni izuzetak, a koji čine povremena potraživanja, za koja važi rok iz stava 2. pomenutog člana 379. ZOO. Rok koji je predviđen za zastarelost konkretnog povremenog potraživanja.

Izvršenje privremenih mera

Najkarakterističniji slučaj određivanja privremenih mera od strane suda je radi vraćanja radnika na rad. U drastičnim slučajevima kada sud odmah utvrdi da se radi o nezakonitom ili šikanoznom postupku odrediće privremenu meru – vraćanja radnika na rad, a do pravosnažnog okončanja postupka. Na ovaj način sud će obezbediti prava radnika u smislu egzistencije, a smanjiti i eventualnu naknadu štete koju bi poslodavac morao da isplati radniku u slučaju pozitivnog ishoda spora. Sud može koristiti "rezervnu varijantu" te radnika vratiti u radni odnos ali ne i na poslove na kojima

je ranije radio, već će ga vratiti na druge odgovarajuće poslove, a do okončanja spora.

Privremenom merom sud može naložiti poslodavcu da do okončanja spora o nezakonitosti odluke o prestanku radnog odnosa isplaćuje zaposlenom naknadu zarade (ova vrsta privremene mere isključuje istovremeno vraćanje na rad).

Izvršni postupak po privremenoj meri radi vraćanja na rad sprovodi se u skladu sa odredbama čl. 227-229. ZIP-a, a po privremenoj meri radi isplate naknade zarade, s obzirom da je reč o novčanom potraživanju u skladu sa odredbama ZIP-a koje važe za pojedina sredstva izvršenja.

Izvršenje odluka u kojima je izvršni dužnik radnik

Pravna teorija razlikuje parnicu iz radnog odnosa od radnog spora. Pod parnicom iz radnog odnosa podrazumeva se uži pojam u odnosu na radni spor koji podrazumeva sporove koji nastaju u procesu rada. Bez obzira na teorijska razmatranja postoji niz situacija u kojima se radnik može pojaviti u ulozi izvršnog dužnika. Najčešće to je naknada štete, bilo kada radnik učini štetu preduzeću ili trećem licu, pa preduzeće, po načelu objektivne odgovornosti štetu koju je radnik učinio namiri, a potom stiče i ostvaruje regresno pravo prema njemu. U pojedinim slučajevima radnik je u obavezi da preduzeću naknadi štetu tako što treba da vrati npr. oduzeti alat ili da isprazni stan ili poslovni prostor u koji je nezakonito ušao. U svim ovim slučajevima primenjuju se opšte odredbe ZIP-a koje se odnose na izvršenje prema fizičkim licima. Stoje naravno ograničenja u odnosu na predmet izvršenja koja mogu biti oduzeta ili obim sredstava po osnovu oduzimanja od zarade.

Odlaganje izvršenja, prigovor trećeg lica, obustava

Odlaganje izvršenja u postupcima izvršenja odluka iz radnih sporova je moguće u slučaju ispunjenja uslova iz člana 63, odnosno člana 64. u vezi člana 66. ZIP i sudovi će uglavnom odložiti izvršenje, kada su ispunjeni uslovi iz člana 64. stav 1. tač. 1. i 3. ZIP, s obzirom da je reč o situacijama u kojima je doneta prvostepena odluka, kojom izvršna isprava, a na osnovu koje je određeno izvršenje, gubi svojstvo izvršnog naslova. Razumljivo je u tim situacija-

ma odložiti izvršenje do pravnosnažnog okončanja postupka u kojem je ukinuta potvrda izvršnosti ili stavljena van snage izvršna isprava.

Druge situacije u kojima će sud odložiti izvršenje, a to su slučajevi iz člana 64. stav 2. ZIP, su u ovoj vrsti izvršnog postupka retke. Eventualno bi se mogle pojaviti onda kada bi poslodavac za tih 90 dana koliko može najduže trajati odlaganje, zbog eventualnog poslovnog odnosa koji je u toku ili u izgledu, te dobiti koju očekuje iz tog poslovnog odnosa u navedenom vremenskom periodu, izbegao stečaj, a koji bi usledio zbog sprovođenja izvršenja. Reč je naravno o izvršnom postupku u kom se namiruje novčano potraživanje.

Uputi na parnicu trećeg lica, pa time i prigovori trećeg lica su retkost u ovoj vrsti izvršenja i mogu se desiti u onim situacijama, kada su npr. u postupku izvršenja na pokretnim stvarima popisane stvari trećeg lica, a ne izvršnog dužnika – poslodavca (ovo posebno u slučaju ako je izvršni dužnik po svojoj delatnosti skladištar).

Obustava izvršenja je moguća ukoliko se ispune uslovi iz člana 68. ZIP i to su najčešće slučajevi kada je izvršna isprava pravno-snažno ukinuta, preinačena ili stavljena van snage, odnosno kada je potvrda o izvršnosti pravnosnažno ukinuta, odnosno ako je poslodavac kao pravno lice prestao da postoji, a nema pravnog sledbenika.

II

Posebno pitanje koje se pojavilo, a vezano je za stupanje na snagu Zakona o mirnom rešavanju radnih sporova i stim u vezi osnivanjem Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova, jeste: kakva je priroda odluka miritelja i arbitara, ko je nadležan za izvršenje tih odluka i kako se sprovodi izvršenje?

Pomenuti zakon reguliše postupak rešavanja kolektivnih i individualnih radnih sporova. Kolektivne sporove Zakon definiše kao sporove koji se vode povodom zaključenja, izmena i dopuna ili primene kolektivnog ugovora, ostvarenja prava na sindikalno organizovanje i štrajk. Individualni spor je spor povodom otkaza ugovora o radu i isplati minimalne zarade.

Strane u kolektivnom sporu su učesnici u zaključivanju kolektivnog ugovora u skladu sa zakonom (vidi čl. 244-248. Zakona o radu), dok su strane u individualnom sporu zaposleni i poslodavac.

Miritelj je lice koje bira Agencija i uvrštava ga u imenik Agencije sa ciljem da pruža pomoć stranama u kolektivnom sporu radi zaključenja sporazuma kojim se rešava spor. U konkretnom sporu, strane u sporu, sporazumno određuju miritelja iz imenika, a ukoliko to ne učine sporazumno, određuje ga direktor Agencije.

Arbitar je lice koje odlučuje u predmetu individualnog spora i u pogledu izbora, upisa u imenik te određivanja arbitra u konkretnom sporu važe ista pravila kao i za miritelja.

Ceo postupak, bilo da se radi o kolektivnom ili individualnom sporu je dobrovoljan, uz izuzetak kada je u pitanju spor u delatnosti od opšteg interesa. U ovom slučaju strane u sporu su dužne da pristupe mirnom rešavanju kolektivnog spora. Ukoliko to ne učine i ne podnesu predlog, direktor Agencije po službenoj dužnosti pokreće postupak mirenja i određuje arbitra.

Nakon okončanja postupka u kolektivnom sporu Odbor daje preporuku u pismenom obliku za koju moraju da glasaju svi članovi Odbora. Preporuka nije obavezujuća za strane u sporu, ali ako je strane prihvate, na osnovu preporuke zaključuju sporazum o rešenju spora. Sporazum u slučaju da je predmet spora kolektivni ugovor postaje sastavni deo kolektivnog ugovora. Ako je predmet spora pravo na sindikalno organizovanje ili pravo na štrajk, sporazum u tom slučaju ima snagu sudskog poravnjanja.

Postupak u individualnom sporu vodi se pred arbitrom, stim da bilo koja od strana može najkasnije do dana otvaranja rasprave o predmetu spora povući predlog za pokretanje postupka. U slučaju da između strana u individualnom sporu teče postupak pred sudom iz istog činjeničnog i pravnog osnova, strane u sporu su dužne da zajednički sudu podnesu zahtev da se postupak pred sudom prekine.

Rasprava pred arbitrom se u svemu odvija shodno pravilima koja regulišu parnični postupak. Po zaključenju rasprave arbitar donosi rešenje kojim odlučuje o predmetu spora. Rešenje po svojoj formi i sadržini u svemu odgovara sudskoj odluci, stim što se ne može pobijati žalbom. Danom dostavljanja rešenja stranama u sporu isto postaje pravnosnažno, a izvršno postaje istekom roka koji je u rešenju naznačen za dobrovoljno postupanje, ako je u pitanju činidba.

Ukoliko se pred sudom vodio postupak koji je prekinut zbog postupka pred arbitrom, strane su dužne da o donošenju rešenja obaveste sud.

Može se uočiti da se i u postupku pred Odborom (kolektivni spor) kao i pred arbitrom (individualni spor) donosi sporazum, odnosno rešenje koja imaju snagu izvršne isprave. Zakon o izvršnom postupku u članu 30. stav 1. određuje kao izvršnu ispravu: izvršnu odluku suda i izvršno sudsko poravnanje, a u stavu 3. istog člana daje svojstvo izvršne isprave i drugim ispravama koje Zakon odredi kao izvršne isprave. Prema članu 31. stav 1. sa sudskom odlukom izjednačava se rešenje doneto u postupku pred arbitražom.

Kako zakon o mirnom rešavanju radnih sporova u članu 26. stav 4. sporazumu daje snagu sudskog poravnania to je ispunjen uslov koji propisuje odredba člana 30. stav 1. Zakona o izvršnom postupku.

Rešenje koje donosi arbitar nakon sprovedenog (arbitražnog) postupka koje postaje izvršno pod uslovima iz člana 36. stav 4. takođe u skladu sa odredbom člana 30. stav 1. u vezi člana 31. stav 1. ZIP-a ima svojstvo izvršne isprave.

Iz navedenog proizilazi dalja posledica, a to je da se na osnovu pomenutog sporazuma odnosno rešenja, nakon što su postali izvršni može pred nadležnim sudom voditi izvršni postupak radi ostvarenja potraživanja o kome je zaključen sporazum, odnosno doneto rešenje. Dodatni uslov je da je sporazum, odnosno rešenje podobno za izvršenje u smislu člana 34. stav 1. ZIP-a.

Rešenje koje donosi arbitar po zaključenju rasprave u individualnom radnom sporu u slučaju uspeha zaposlenog najčešće će biti podobno za izvršenje jer će u izreci biti izdat nalog poslodavcu da zaposlenog vrati na rad ili da mu isplati određeni novčani iznos na ime minimalne zarade. U slučaju da poslodavac ne postupi po izvršnom rešenju zaposleni ima pravo da kod nadležnog suda pokrene izvršni postupak. Vraćanje zaposlenog na rad sprovodi se u skladu sa odredbama čl. 227-229. u vezi člana 45. ZIP-a, o čemu je bilo reči u ovom referatu. Naplata novčanog potraživanja u izvršnom postupku sprovodi se prema pravilima koja ZIP propisuje za svako od taksativno propisanih sredstava izvršenja. Zaposleni (izvršni poverilac) disponira sredstvom izvršenja.

Sporazum koji zaključuje strane u sporu povodom kolektivnog ugovora, s obzirom da postaje sastavni deo kolektivnog ugovora, samim zaključivanjem proizvodi dejstvo. Po svojoj prirodi navede-

ni sporazum predstavlja aneks kolektivnog ugovora u situaciji kada je spor vođen povodom izmena ili dopuna ugovora. Zbog navedenog sporazum koji se zaključuje u opisanim situacijama, nema snagu sudskog poravnania (Zakon mu je ne daje) jer na osnovu ovog sporazuma nije potrebno voditi izvršni postupak.

Kada je između strana u sporu zaključen sporazum povodom ostvarivanja prava na sindikalno organizovanje i štrajk u zavisnosti od sadržine sporazuma koji u ovom slučaju ima snagu sudskog poravnania moguće je voditi i postupak izvršenja pred sudom. To će biti moguće, kada strana u sporu po sporazumu prihvati obavezu koju može izvršiti samo ona. Kako je reč o radnji koju može izvršiti samo izvršni dužnik izvršenje se sprovodi novčanim kažnjavanjem, u skladu sa odredbama čl. 217. i 218. u vezi člana 45. ZIP-a.

Ukoliko bi se prihvatilo stanovište da se na osnovu sporazuma ili rešenja arbitra (pod uslovom da su podobni za izvršenje) ne može voditi izvršni postupak pred sudom, svrha zakona o mirnom rešavanju radnih sporova bi se izgubila i to prvenstveno odredbe koje govore o izvršnosti rešenja (izvršnost podrazumeva kondemnatornost), odnosno o sporazumu sa snagom sudskog poravnania. Svrha zakona je da njegove odredbe proizvedu dejstvo u određenoj oblasti, na taj način što će odluke koje se na osnovu određenog zakona donesu sprovoditi i prinudnim putem.

Prema podacima koje je saopštio direktor Agencije za mirno rešavanje radnih sporova, od početka rada Agencije pa do decembra 2006. god. rešeno je oko 2.000 predmeta, a postupak mirenja traje u proseku 10 dana. Od navedenog broja rešenih slučajeva oko 20 se odnosilo na kolektivne sporove u privredi, a za predmet su imali regulisanje celog kolektivnog ugovora ili na samo neke njegove delove (korišćenje godišnjih odmora, plaćanje noćnog rada, zarada...). Postupak traje mnogo kraće nego pred sudom, učesnici nemaju troškova, a sama efikasnost miritelja i arbitara u najvećoj meri zavisi od organizovanosti sindikata i Unije poslodavaca. Kada se spor reši pred arbitrom, povodom istog predmeta spora strane više ne mogu voditi postupak pred sudom.

